

Zdraví a jeho determinanty

Mgr. Aleš Peřina, Ph. D.

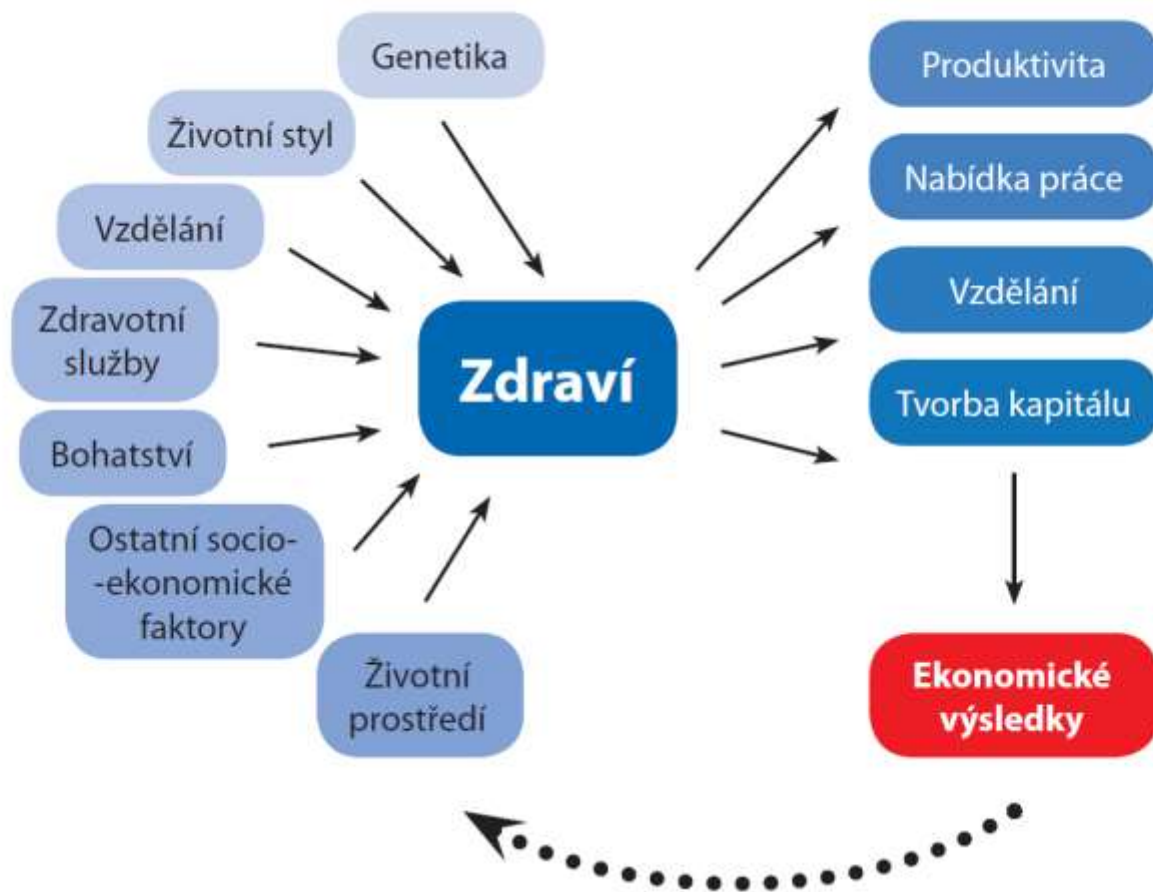
Ústav ochrany a podpory zdraví LF MU

Kamenice 5, 625 00 Brno

Zdraví

- **Stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody a nejen nepřítomnost nemoci nebo vady (WHO, 1948)**
- Model zdraví
  - Zjednodušená představa zdraví zahrnující jeho základní determinanty a charakteristiky
    - Biomedicínský (referenční hodnoty)
    - Celostní, behaviorální, ekologicko-sociální
- **Nemoc: porucha zdraví, obvykle zjistitelná objektivně, bývá vnímána nemocnou osobou a stává se předmětem zdravotnických služeb.**

Zdraví znamená bohatství (Zdraví 2020)

Determinanty zdraví

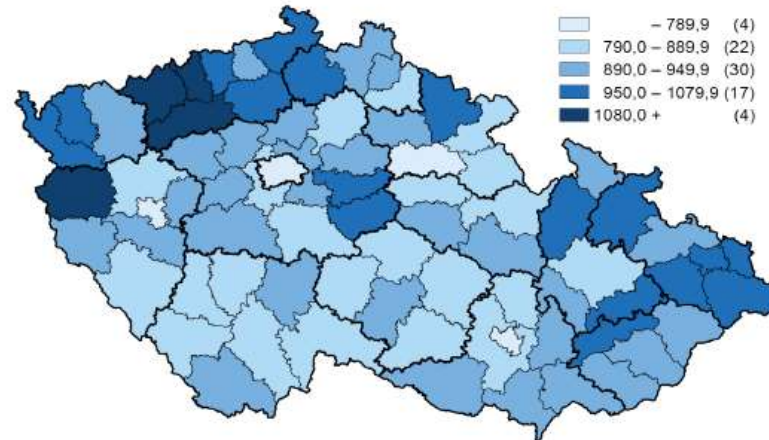
- Faktory, které mají nejsilnější vliv na zdraví (ve smyslu pozitivním i negativním)
  - Genetické a biologické
  - Behaviorální (chování)
  - Sociální, demografické a ekonomické
    - Stárnutí populace, výskyt chronických onemocnění (diabetes mellitus 2. typu, nádorová, kardiovaskulární, duševní onemocnění, onemocnění pohybového aparátu)
    - Migrace osob (dlouhodobé hledisko)
- **Neovlivnitelné a ovlivnitelné.**
- Determinanty zdraví jsou v neustálé **interakci**, která přímo závisí na individuální reaktivitě jedinců i jejich schopnosti využívat dostupných prostředků (zdrojů) pro udržení nebo obnovení zdraví.

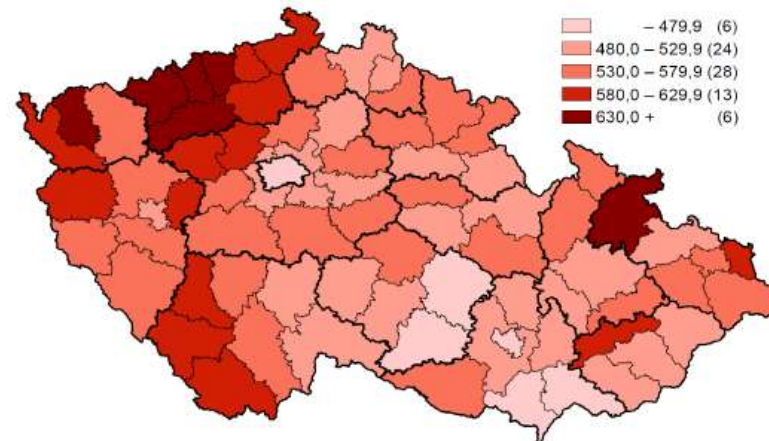
Ukazatele (indikátory) zdraví

ZDRAVOTNICKÁ ROČENKA ČR 2013 / CZECH HEALTH STATISTICS 2013

Standardizovaná úmrtnost mužů
Standardized mortality rate in males

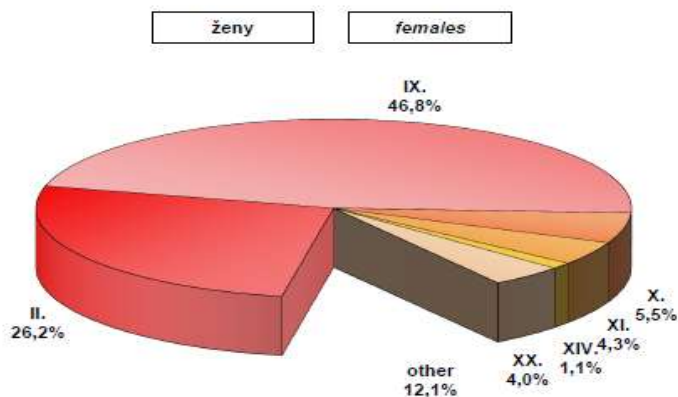
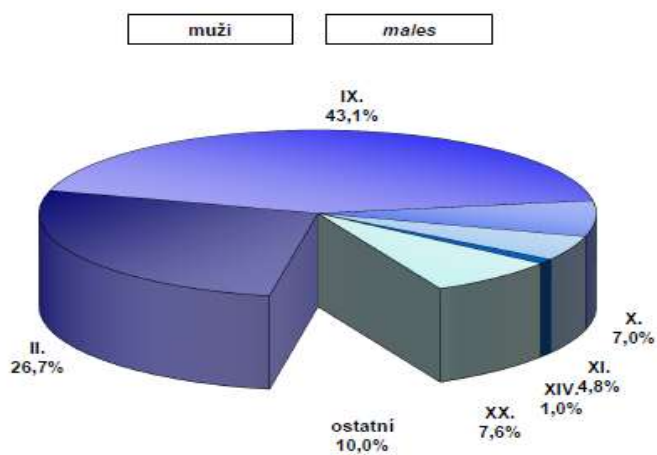
Standardizovaná úmrtnost žen
Standardized mortality rate in females

Ukazatele (indikátory) zdraví

ZDRAVOTNICKÁ ROČENKA ČR 2013 / CZECH HEALTH STATISTICS 2013

Standardizovaná úmrtnost podle příčin smrti (MKN-10)
Standardized mortality rate by cause of death (ICD-10)

Legenda

II. Novotvary

IX. Nemoci oběhové soustavy

X. Nemoci dýchací soustavy

XI. Nemoci trávicí soustavy

XIV. Nemoci močové a pohlavní soustavy

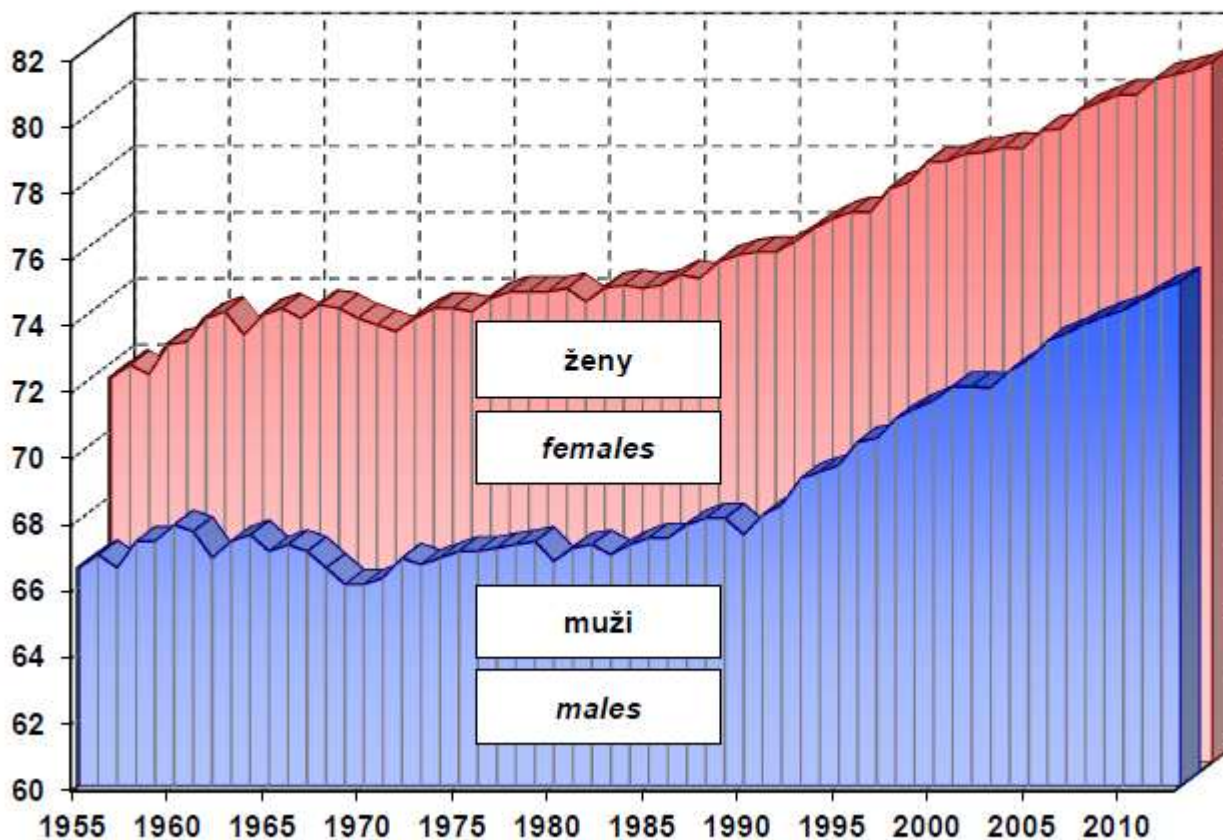
XX. Vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti

Ostatní: infekční nemoci, nemoci krve, nemoci endokrinní, duševní poruchy, nemoci nervové soustavy, nemoci oka, nemoci ucha, nemoci kůže, nemoci svalové a kosterní soustavy, těhotenství, porod a šestinedělí, stavy vzniklé v perinatálním období, vrozené vady

Ukazatele (indikátory) zdraví

ZDRAVOTNICKÁ ROČENKA ČR 2013 / CZECH HEALTH STATISTICS 2013

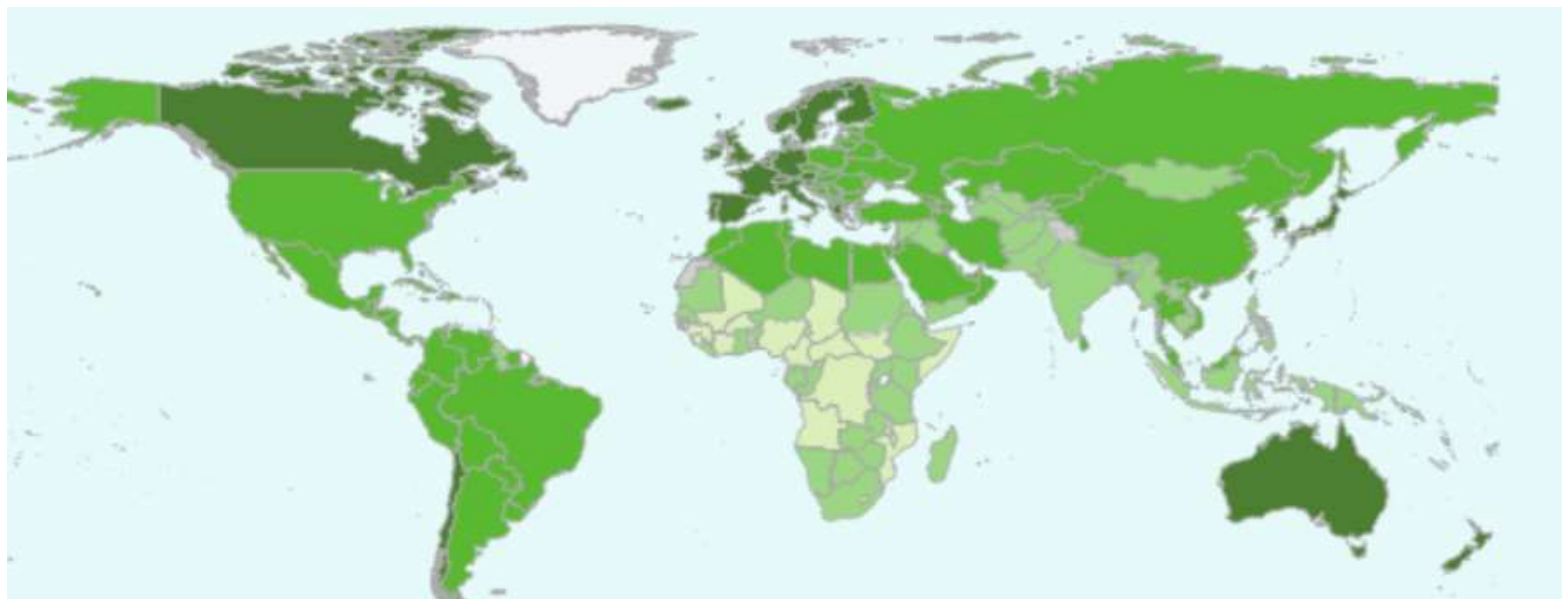
Vývoj střední délky života při narození
Trend of life expectancy at birth

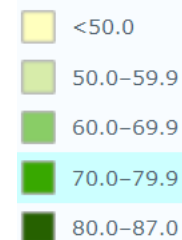

Ukazatele (indikátory) zdraví

Střední délka života (WHO data repository)

Světový průměr 71,4 roku

Determinanty zdraví (II.)

- Socioekonomický status (SES) je zřejmě nejsilnější determinantou zdraví. SES lze měřit podle finanční situace jednotlivců. Osoby s horší finanční situací častěji kouří, nadměrně konzumují alkohol, mají nezdravou výživu a trpí obezitou.
- vliv vzdělávání
- vliv prostředí, v němž člověk žije na utváření společenských norem uvnitř sociálních skupin

Studie HELEN, SZÚ

Prevence

- Prodloužit kvalitní život (**D**isability-**A**djused **L**ife **Y**ears)!
  - **DALY** = **Y**ears of **L**ife **L**ost + **Y**ears **L**ost due to **D**isability
- „Zdraví nevzniká v nemocnicích, ale všude tam, kde lidé žijí a pracují, odpočívají a stárnou“ (Zdraví 2020)
- Typy prevence
  - **Primární:** předcházení expozice determinantám nemocí (chování, prostředí, genetika)
    - Úloha státu (státní dozor nad výrobky, průmyslem ..., regulace reklamy)
    - Výchova ke zdraví, změna postojů
  - **Sekundární:** detekce pre-symptomatických stádií nemocí (screening)
    - Lékař, zdravotnictví
    - Kvalita screeningového testu
  - **Terciární:** znovunastolení zdraví, pokud již nemoc propukla, redukce komplikací
    - Lékař, zdravotnictví, sociální služby
  - **Kvartérní:** zmírnění dopadů či vyhnutí se následkům nepotřebných či nadměrných léčebných intervencí

Příčiny kardiovaskulárních onemocnění

Hlavní ovlivnitelné rizikové faktory

Faktory životního stylu

(ovlivnitelné přímo)

- **Kouření**
- **Strava** - bohatá na satur. tuky, cholesterol a energii, chudá na ochranné látky
- **Nízká pohybová aktivita**
- **Alkohol** - nadměrná konzumace

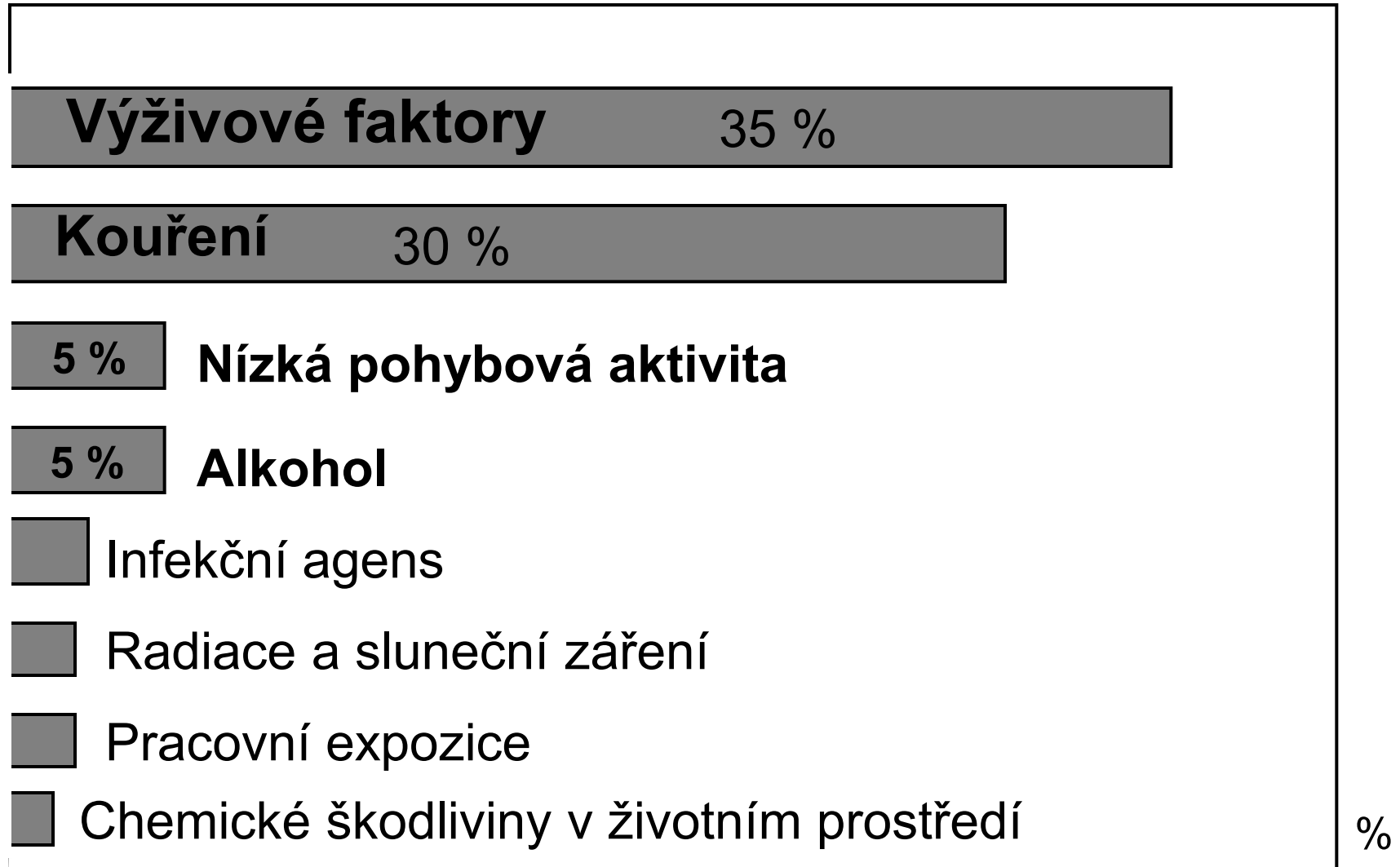
Biochemické a fyziologické charakteristiky

(ovlivnitelné nepřímo, sekundárně)

- Zvýšený **cholesterol** v krvi (zejména vysoký LDL a nízký HDL)
- Zvýšený **krevní tlak**
- **Hyperglykémie**, snížená gluk.tolerance, diabetes
- **Obezita**
- **Trombogenní** faktory

Příčiny rakoviny

Kolika % přispívá faktor celkové úmrtnosti na nádory

Výživové faktory s prokázaným efektem na riziko rakoviny

Zvýšení rizika

Nadváha a obezita:

- Prs (postmeno)
- Colon
- Endometrium
- Jícen
- Ledvina
- Pankreas
- Žlučník
- Štítná žl.
- Ovarium
- Cervix
- Mnohoč.myelom
- Hodgkinův lymf.
- Prostata (agresiv)

Alkohol:

- Prs
- Ústa, hltan
- Hrtan
- Jícen
- Játra
- Colon + rectum

Maso, uzeniny:

- Colon+rectum
- Prostata

Snížení rizika

Pohyb:

- Prs
- Colon
- Endometrium
- Prostata

Zelenina, ovoce:

- Plíce
- Jícen
- Žaludek
- Colon + rectum

Cereálie

Zdravotní politika

- Výraz zájmu a odpovědnosti státu na zdraví lidí.
- Základní otázky zdravotní politiky
  - *Jaké je zdraví lidí?*
    - Zdravotní statistiky, demografie (deskripce)
  - *Proč je zdraví takové?*
    - Analytické studie
  - *Co se dá udělat pro zlepšení zdraví?*
    - Nepochitická i politická rozhodnutí pro zlepšení zdraví.
- *Zdraví pro všechny v 21. století (Zdraví 21)*
- **Zdraví 2020**
  - Navazuje na program Zdraví 21
  - 4 prioritní oblasti v meziresortní spolupráci (MZ, MŽP, MZe aj.):
Role občanů; Zdravotní problémy Evropy; Posílení zdravotnických systémů; Odolnost sociálních skupin

Místo závěru: zdraví je komplexní veličina

